

Hatékony vagy eredményes bűnüldözés

VÁRI Vince

A statisztikai szemlélet a bűnüldözés hatékonyságát az egyes bűncselekményekből kinyert adatok egynemű, homogén eredményéből vezeti le. Azt strukturált és mérhető dimenzióiból ragadja meg, nem jeleníti meg az ügyek sajátosságait, továbbá a ráfordított időt, energiát és a hatóság kondícióját sem. A hatásköri szabályok hierarchikus és merev természete szintén nem mutatkozik meg a hatékonyság értékelésében. Az ilyen elvek szerint mért bűnüldözési „képesség”, mint teljesítménymutató, nem lehet meghatározó tényezője a hatékonyság diagnosztizálásának, túlértékelése teljességgel zsákutca, következtetései félreérthetőek.

Az egyre növekvő és változó bűnözés nem magyarázható kizárólag a bűnüldözés alacsony kapacitásával. A kriminológiai látenciakutatások egyértelműen bizonyították azt a mára már közhelyszerű ténytet, hogy a bűnüldöző hatóság, így a rendőrség felvevő-képességén múlik a statisztikai mutatók által jelzett eredményesség. Téves alapokon nyugszik az a paradigma, amely a bűnüldözés hatékony működését kizárólag a hatóság kapacitásától teszi függővé, figyelmen kívül hagyva a rendészeti stratégia milyenségét és az erők kondícióinak elosztását. Mindezek jelentőségüket veszítve a jelenlegi eredményességi rendszerbe ágyazódnak, szempontként nem jelennek meg, ezzel az eredményesség látszatát keltve valójában a hatékonyság romlásához járulnak hozzá.

Leszögezhető, hogy az állam a bűnüldöző apparátusával folytatott bűnözés elleni harcban önmagában nem képes az összes normasértést felderíteni, és a bűnözést végleg felszámolni. Továbbá ennek a harcnak a hatékonysága a kapacitás és a rendelkezésre álló eszközök mennyiségi és minőségi növelésével alig befolyásolható. A bűnüldözés minőségének ezen téves és rossz megközelítése a hatékonyság és az eredményesség fogalmának összemosásából és felcserélődéséből származik, s ehhez mindenekelett a statisztikai szemléleten keresztül az igazságügyi statisztika szolgáltató elvi muníciót, és kendőzi el a bűnüldözés valós természetét, okozva ezzel számos rendszerbeli és működési defektust.

Az eredményesség és hatékonyság bűnüldözési értelmezése

A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának alapkérdéseit Farkas Ákos professzor rendszerelméleti síkon közelítette meg egy korábbi tanulmányában. A rendszer attribútumaiként számos fogalmat tisztázott és vonatkoztatta az igazságszolgáltatási rendszerre.¹ A „nyílt rendszerekre” jellemző ismérvek átítatják a bűnüldözés rendszerét is, azonban a hatékonyság, mint közgazdasági kategória és szemléletmód,

¹ Farkas (1998) 391.

egymástól eltérő, néhol ellentmondó gondolati egységekkel operál, hiszen ebben a dimenzióban nem ekvivalens a hatékonyság és az eredményesség értékelése. Vass Kálmán szerint² hatékony csak az a tevékenység lehet, amely eredményes, de az adott eredményt többféleképpen is el lehet érni. Másrészt az eredményes működés nem mindig tekinthető hatékony működésnek, már ami a költségfelhasználást illeti.

A hatékonyság a bűnüldözés esetében is többet és mást jelent, mint egyszerűen eredményesnek lenni, akár büntetőeljárási vagy közgazdasági értelemben. A két fogalom közötti különbségtartalmat lényegileg az igazságszolgáltatási rendszeren belüli sajátos normatív alapú függés okozza, illetve az azonos és eltérő célokat szolgáló rendszerelemek egymáshoz való viszonyának bonyolultsága adja, és teszi nehezen megfoghatóvá – gondolva itt akár a törvényesség és eredményesség ellentmondásaira. Másik oldalról a környezet, azaz a lakosság, mint az eredmény megjelenési színterében mutatkozó eredményesség-kritérium, szintén nem egynemű a bűnüldözési szervezet kimeneti eredményeivel. A környezetben, azaz a közösségnél jelentkező hatékonyság a szervezet outputjával lényegében alig befolyásolható, és nincs kölcsönhatásban a társadalmi hasznossággal sem. Máskülönben a rendőrséggel szembeni társadalmi bizalom magasabb fokú, az oppozíció alacsonyabb lenne.

Az eredményesség a bűnüldözés és a rendőrség munkájának, működésének vizsgálatában számszakilag mérhető, és statisztikailag egzakt mutatók alapján képződik és válik megfoghatóvá, de leginkább a szervezet saját maga által kreált teljesítménymutatóiban ölt testet. Ezeket az eredményességi mutatókat azonban a hatékonyság valódi vizsgálatánál kizárólag csak az inputok (pénz, humán erőforrás, tárgyi és technikai tényezők stb.) és az outputok (felderítési mutatók, regisztrált bűncselekmények, eredményes nyomozások stb.) függvényében határozhatnánk meg. Ám ahogy előbb már említettem, ez a módszer sem a bűnüldözés „valós” mércéjét nyújtja. A hatékonyság értelmezéséhez hozzátartozik az is, hogy a rendőrség a politika és a média torzított prizmáján keresztül hogyan ítéli meg magát a társadalom elvárásainak tükrében. Ezért is lényeges kérdés a statisztikai eredményesség és a „hatékonyság” közötti különbség okainak és jellemzőinek feltárása.

A hatékonyság kritériumainak problémája a rendőrség esetében

A modern jogállamok rendőrségeinek működését és szerveződési elveit alapul véve azzal találjuk magunkat szembe, hogy a rendőrség éppúgy védi az állam alapvető biztonságát, azaz az alapvető demokratikus strukturális és intézményi elemeket, azonban elsősorban a közösség szükségleteinek megfelelően rendeződik, tehát a helyi elementáris közbiztonsági igények kielégítésére szakosodik. Az antidemokratikus vagy diktatórikus alapon szerveződő államok rendőrségeinél az állam és az egyeduralgó ideológiai és hatalmi rendszer védelmét szolgáló erőszak-szervezeti funkció dominál, ellenben kevésbé jellemzi a „polgárbarát” közösségi, szolgáltató szemlélet. A rendőrség szolgáltató jellegét vagy hatalmi alapú elfogódottságát, azaz tekintélyelvű vagy teljesít-

² Vass (1985) 21.

ményalapú működését az alapján tudjuk megnyugtatóan megállapítani, hogy céljait és rendeltetésének prioritásait tekintve hova teszi a hangsúlyt az „állambiztonsági” vagy a „közösségi szemlélet” közötti skálán.

E skálán az egzakt elemeken kívül több, jellemzően absztrakt elem is szerepet kap, és válik fokmérővé. Ezek együtt mozdítják le vagy fel a rendőrséget, és teszik a bűnüldözést, illetve a teljes igazságszolgáltatást is hatékonytá. A rendőrség társadalmi beágyazottsága és bizalmi elfogadottsága erősen korrelál hatékonyságával. Absztrakt elemként a jogállamiság garanciális hangsúlyainak (nyitottság, civil kontroll, professzionalizmus stb.) erősödése a nehezen megfogható bűnözési félelemérzet csökkenésében, illetve a lakossági bizalomindex növekedésében manifesztálódik. Egzakt elemnek fogható fel a rendőrség szervezeti és működési jellege, amelyben a hierarchikus felépítés egyértelműen a bűnüldözés hatékonyságának hátrányára válik a törvényesség garanciáinak alkotmányos elveken nyugvó betartatása ellenére is. A rendészeti stratégiák változásai hatékonysági perspektívából is vizsgálhatóak, s ezt több kutatás is megerősíti olyan tények formájában, minthogy a koncentrált rendőri munka hatékonysága nagymértékben függhet a lakosság rendőrséghez való viszonyulásától.³ Így a rendőrség stílusának megváltozása ugyanolyan fontos lehet, mint a tényleges tevékenységének hangsúlyai. Rossz eszközök alkalmazásával maga is hozzájárul a bűnözés kockázati tényezőinek emelkedéséhez. Következésképpen minél kevésbé tiszteli a rendőrség a gyanúsítottakat és az állampolgárokat, az emberek annál kevésbé fogják tisztelni a törvényt.⁴

A statisztikai mutatók mindenhatóságába vetett hit buktatói – statisztika kontra hatékonyság

Az eredményességet a statisztikák fényében legkevésbé sem szabad összetéveszteni a hatékony működéssel. Ugyanis, ha a statisztikai mutatók kialakítását, hihető egzaktságát, értelmezésük problémáit alaposabban górcső alá vesszük, egyre több aggály támad bennünk, hogy vajon alkalmas-e egyáltalán a bűnügyi statisztika arra, hogy tudományos elemzéseket és következtetéseket vonjunk le belőle. A bűnügyi statisztika használhatóságát, módszerét és értékét újra kell gondolni, leginkább a statisztikai szemlélet miatt, amely nem komplex⁵ módon végzi a statisztikai adatok értékelését.

A bűncselekményekből kinyert adatokat egynemű, homogén egységként, strukturális és mérhető dimenzióiból ragadja meg, nem adja vissza az ügyekre ráfordított időt, energiát és a hatóság által vállalt feladatok mennyiségét és összetettségét. A számok világában a nyomozó hatóság szervezete számára is a könnyen és egyszerűen megoldható ügyek jelentik az eredményesség növelésének lehetséges útját. A bonyolult, összetett, de kevés sikerrel kecsegtető ügyekre a bűnüldöző hatóság sajátos hatalmi és tudásbeli mozgásterének kihasználásával – állampolgárok tájékoztatatlansága, ismerethiányossága vagy védekezési képességeinek elégtelensége – és a törvényes eljárás

3 Braga (2005) 189.

4 Sherman–Eck (2001) 295.

5 Kaló (1994) 21–29.

határainak feszegetésével kerüli a reagálást. A kisebb jelentőségű és bizonytalan ki-
menetelű ügyekben szintén nem mozgósítja erőforrásait, azokat csökkent minőségű
kapacitással, nagyjából eredménytelenül teljesíti.

A bűnüldöző hatóságok, így a nyomozó hatóság eredményességének legfőbb mu-
tatóját a felderített bűncselekmények adják. Leegyszerűsítve: a hatékonyság oldaláról
abszolút mérce az ilyenformán „egyszerűsített” statisztikai mutatók minél jobb telje-
sítése. Tíz évvel ezelőtt, szakítva az addigi statisztikai szisztémával, az „új” koncepció
már a költségfelhasználást is bekalkulálta volna a bűnüldözés eredményességének ér-
tékelésébe. Ezt a rendőri szerv anyagi-technikai kondícióival egybevetve képzelte el, és
mindezt az eredményes és eredménytelen ügyek relációjában is megkülönböztette vol-
na, azonban ez azóta sem valósult meg.⁶ A jelenlegi statisztikai szemlélet évtizedek óta
pangó, akut problémaként ezeknek a „kondícióknak” a statisztikai kimutathatóságát
akadályozza, anomáliaként torzítja és kényszeríti hamis adatszolgáltatásra a nyomozó
hatóságokat. Az egymással versengő politikai erők a statisztikát mint kommunikációs
fegyvert alkalmazzák, amelyről tudvalevő, hogy még manipulálható is, miközben a la-
kosság biztonságérzete sokkal fontosabb értékmérője a bűnüldözés hatékonyságának.⁷

Hatáskör és illetékesség a hatékonyság tükrében

Túl a bűnügyi statisztika torzító szerepének felismerésén, elkerülhetetlen az arra okot
és hátteret biztosító bűnüldözési modell felelősségének a kérdése. A rendőrségnek
mint nyomozó hatóságnak a hatásköri és illetékességi szabályai ugyanis az elmúlt húsz
évben alig változtak. A 25/2013. BM-rendelet is lényegileg ugyanazon elv szerint építi
fel a nyomozó hatóságok ügyellési struktúráját, mint a húsz évvel ezelőtti szabály. Az
így kiépült és funkcionáló rendőrségi bűnüldöző szervezeti rendszer piramis jellegű,
merev és hierarchikus, illetve az ehhez kapcsolt humán és anyagi-technikai források
aránytalan és rugalmatlan elosztása jellemzi. A helyi szintek eredményei és kondíci-
ói ezen keresztül a bűnügyi statisztikában nem jelennek meg, az csak területi szintű
egységekkel operál. A hatékonyság ebben a megközelítésben közvetlen összefüggésben
van a közösségi rendőrségi modellel. Rendszerének hiánya teszi lehetővé a bűnüldözés
jelenlegi statisztikailag eltorzított eredménycentrikus modelljét.

A hatásköri és illetékességi szabályozás a számok tükrében azt mutatja, hogy a he-
lyi nyomozó hatóságok kevésbé leterheltek, vagyis kisebb humán-erőforrás-kapacitás
felhasználásával mennyiségi tekintetben többszörösen nagyobb ügyszámot látnak el,
mint a területi vagy a kiemelt szervek. Valójában a hatékonysággal szembesülünk,
ha a hatékonyság fogalmát úgy közelítjük meg – a statisztikai szemlélettel ellentétben
–, hogy az ügyek számát helyi, területi és központi hatásköri szinten bontjuk, és szám-
szerűen – költségáfordításként – ezekre vetítjük le a bűnüldözési hatóság erőforrásait
humán és technikai oldalról, vagy illetékességi oldalról nem vesszük figyelembe az eltérő
területi, lakossági és bűnözési sajátosságokat az egyes hatóságok relációjában.

6 Németh (2013) 5–11.

7 Christján (2010) 19.

Természetesen sokféle más tényező is befolyásolja a bűnüldöző szerv hatékonysági mutatóit, gondolva itt a technikai és informatikai felszereltségre, vagy a gépkocsiparkra, esetleg a titkos adatszerzésre rendelkezésre álló pénzügyi forrásokra, mégis legmeghatározóbbnak a büntetőeljárás kiemelt adminisztratív terhe miatt a humánerőforrást tekintem. Másrészt a költséggel nem járó munkaszervezési optimalizáláson kívül a technikai erőforrások általában a magasabb szinteken elhelyezkedő nyomozó hatóságoknál arányosan növelve jelentkeznek, így azzal az ellentmondással ritkán vagy egyáltalán nem szembesülhetünk, hogy a technikai erőforrások hatékonysági tekintetben kiegyenlíthetnék a helyi nyomozó hatóságok humán erőforrásra vonatkozó kapacitáshiányából adódó hátrányait.

Ebben az értelemben, ha többet fektetünk a bűnüldözésbe, romlik a „költséghatékonyság”, de emeljük a bűnözési statisztikát, ezáltal az eredményességet. Hozzá kell tenni, hogy a rendőri erők növelése ebben az értelemben a Szikinger-féle tézissel ellentétben nem a bűnözés növekedését eredményezné, csupán a bűnüldözés kapacitását emelné meg, s ez kizárólag a statisztikákban jelenne meg, és a látencia „sötét mezőjének” vizsszaszorítását eredményezné, azonban a szerv hatékonyságát legkevésbé sem növelné.⁸

A bűnügyi statisztika tehát a legkevésbé sem szolgálhat a „hatékonyság” kifejezésére, adataiból éppen az ellenkező eredményre juthatunk. Furcsa módon ebben a szemléletben nem is célszerű a rendőri erők növelése és a kényszer fokozása, mert a felderítési eredményesség javulása nem feltétlenül követi arányosan a regisztrált bűnözés statisztikai emelkedését. Vitatkozva Déri Pállal, aki szerint a humán erő növelése a közbiztonság erősödésével és a felderítési eredményesség növelésével járna,⁹ álláspontom szerint egy társadalomba nem integrált, aránytalan erőforrás-elosztású hierarchikus rendőrség ilyen úton nem tud valódi hatékonysági javulást elérni. Az egyirányú punitív, formális kontroll és elrettentés nem alkalmas a bűnözési trend érdemi alakítására. Sokkal inkább a bűnmegelőzési modellek közül a konstruktív, érintettek bevonó és az informális társadalmi kontroll logikája szerint működő beavatkozási formák sikeresebbek.¹⁰

A bűnüldözési erők merev és hierarchikus hatásköri és illetékességi elosztási rendszere legkevésbé sincs tekintettel az ország bűnözési szempontból megosztott térképére, a bűnözés változására, és arra sem, hogy a lakosság számára egyformán és arányosan elérhetővé tenné a bűnüldözés teljes kapacitását. Ugyanis a probléma forrásánál kell a rendőri erőket keletkeztetni és kihelyezni, ott kell azonnal reagálni, illetve a helyben szolgáló rendőr éri el azt, hogy a lakosság vele együttműködve, segítő, partneri módon bízson meg benne.¹¹

Hozzá kell tenni, hogy a legalitás és officialitás elvéből legkevésbé sem fakad ez a fajta hatásköri és illetékességi szabályozás, egyáltalán nem indokolt a dekoncentrált berendezkedés ellenére sem a bűnüldöző szerv nyomozóhatósági tevékenységét az egységes hierarchikus szervezet felépítése szerint teríteni. Nem elfogadható az elkövetett bűncselekmények szankcióiban megmutatkozó társadalmi veszélyességet sem

8 Szikinger (1996) 26–45.

9 Déri (1996) 51.

10 Borbíró (2009) 350.

11 Ligeti (2008) 144–145.

indokként felhozni a bűnügyi szervezet jelenlegi hatékonyságot mellőző felépítésére. Természetesen az ügyek bizonyos csoportjára, azok természete, jellege miatt – specializáltan – indokolt a központosított nyomozó szervek működtetése, de a kondíciójuk mértéke már vitatható.

Amíg a hatásköri szintek eltérő költséghatékonysággal köszönnek vissza, addig az illetékességi szabályok hasonlóan változatlan és rugalmatlan alapon működve nem jelennek meg szintén a statisztikai eredményesség számsoraiban. Az egyes helyi nyomozó hatóságok a területükön eltérő egy ügyre jutó lakossági számok és a sajátos bűnözési viszonyok mellett más és más erőforrás-feltételekkel látják el bűnüldözési feladataikat. Amennyiben az adott nyomozó hatóság eredményességmutatóiban visszatükröződnének ezek az adatok, úgy valóban összehasonlításra kerülhetnének az általuk „termelt” mutatók. Lefordítva: rosszabb feltételekkel rendelkezve ugyanazt az eredményt produkálni nehezebb. A decentralizált bűnüldözési modellben a helyi közbiztonság igényeihez alkalmazkodva az illetékességi területtől független, nagyobb átjárhatóságot eredményező erőelosztás és áthelyezési rendszer kialakítását ugyancsak akadályozza a hierarchikus szervezeti felépítési rendszer, amely centralizáltan távol viszi a döntést a helyi közbiztonság-szükséglet megjelenési helyétől.

A komplex hatékonysági eredményhez a statisztikák feltétlenül megjeleníthetnék és feltűntethetnék az adott hatáskör és illetékességi szintek, illetve a korábban taglalt adottságok hatékonysági mutatóit, azaz azt, hogy milyen költségráfordítási arányszámmal dolgozva éri el a konkrét felderítési eredményességét az adott helyi vagy területi nyomozó hatóság.

Természetesen különbséget kell tenni az ügyek bonyolultsága és összetettsége között, és el kell ismerni a magasabb hatásköri szinteken lévő ügyek súlyát és a munkatevékenység ráfordítási igényét munkamennyiség vonatkozásában. Ám ennek a kalibrálása sem lehetetlen vállalkozás az egyes ügyek ilyen szempontú statisztikai osztályozásával és ugyancsak arányszámszorzóval való ellátásával. Tudvalevő, hogy a büntetőeljárásban a legkevésbé sem attól bonyolult és munkaigényes egy ügy – ezáltal költségszempontból kevésbé hatékonyan megoldható, például a bizonyítási nehézségei miatt –, hogy a helyi vagy a területi nyomozó hatóság illetékes-e az adott büntetőeljárás lefolytatásában.

Nos, egy kicsit szemléletesebben, ahogy a bűnügyi statisztikák az egyes szintek ügyfelvevő és ügyfelderítési mutatói között sem tesznek különbséget, ugyanúgy az ügyeket sem kategorizálják, azokat egységnyi és homogén formában jelenítik meg a statisztikai mutatószámokban, innentől a bűnüldöző hatóság költséghatékony működéséről, feladatellátásáról sem tudhatunk meg belőlük semmit.

A súlyosabb, média által felkapottabb bűncselekményi típusok – mint a fegyveres rablások vagy az emberölések – tekintetében a felderítési mutatók jobbak, a hatóságok eredményesebbek. A hatósági kapacitás szinte teljesen lefedi az ilyen típusú bűnözési rátát, a látencia alacsony. Vajon miért? A válasz egyszerű: mert az ezekre az ügýtípusokra jutó bűnüldözői kapacitás – erő, eszköz – egyrészt nagyobb, másrészt szervezetenként hatékonyabban mozgósítható, így biztosítható a statisztikai eredményesség magas szintje.

A célszerűség, a törvényesség és a látencia hatása a statisztikai eredményességre

Ha ésszerűen a biztonságunkra veszélyt jelentő kockázat mértékének oldaláról ítéljük meg és értékeljük az egyes bűncselekménytípusokat, akkor a helyes reagálás a magasabb kockázati tényezőkkel járó (azaz gyakoribb előfordulási valószínűségű, de kisebb absztrakt társadalmi veszélyességű) bűncselekményekre – nem pedig a kisebb eséllyel előforduló, de nagyobb súlyú bűncselekményekre – való hatékonyabb bűnüldözési kapacitás bevetése és ráfordítása lenne. Nyilvánvaló, hogy a média az erőszakos bűncselekményeket tartja szenzáció értékűnek, így jóformán csak az ilyen ügyeket kapja fel és mutatja be. A rendőrségnek főleg ezekben kell „láthatóan” aktívnak és eredményesnek lennie, kapacitását és erejét is ezeknek a bűncselekményeknek a megoldására kell mindent megelőző módon fordítania. A kisebb médiaérdeklődésre számot tartó, de a lakosság nagyobb tömegeit bosszantó, irritáló bűncselekmények üldözésére ezzel szemben már kevesebb pénz és energia jut.

Mindezekon kívül a statisztikai szemlélet okozta hatékonysági és bűnüldözési anomáliák ugyanúgy a bűnüldöző hatóság kizárólag „kifelé” irányuló egzakt statisztikai mutatóinak megjelenítési kényszerével magyarázhatók. Így a „belső” eredményesség lényegében háttérbe szorul, azonban ez az állampolgárok által észlelhető, hatékonyságot mellőző és öncélúságot tükröző bürokratikus, visszatetsző működési jelleget kölcsönöz a rendőrségnek. Az eredményességre való – minden más értéket elsöpörő – törekvés a törvénytelen eszközök használatát mindennapossá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői elvárások számítottak. Mindez pazarlásnak is felfogható volt, hisz ezzel az önállóságuktól megfosztott rendészeti „közkatonákat” a parancsok és utasítások szolgálai, mechanikus végrehajtójává degradálta, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi erőforrásait tétlenségre szorította.¹²

A magas fokú látencia szintén korrelál a bűnüldöző hatóság fent kifejtett helytelen reagálásával és működésével, és tétélesen összefügg a rendőri erők bűnügyi kapacitásának elosztásával. Azaz a látencia éppen azokban a bűncselekményi kategóriákban mutat kiemelkedően magas értéket, ahol az erőforrás alacsony mértékben összpontosított (például bagatell bűncselekmények: fa- és terménylopások), és azokban alacsonyabban, ahol a kapacitás egyébként is magas (például emberölések, fegyveres rablások). Déri Pál írja tanulmányában a „sötét mező” kutatások – amelyekben személyesen is részt vett – egyik következtetéseként, hogy a magas látenciát kiváltó feljelentési aktivitás hiánya a rendőrség fogadókészségének hiányosságaira, a felderítés alacsony eredményességére és a büntetőeljárás időt pazarló bürokratikus metódusára utal.¹³

Amennyiben az őszintétlenség a mérce, úgy meglepő (egyébként pedig nem az), hogy éppen a magas életszínvonallal és fejlett jóléti rendszerrel rendelkező skandináv országokban a legmagasabb a bűnözés aránya, ahol furcsa módon a tulajdon elleni szabálysértéseket is bűncselekményi kategóriának tekintik statisztikai oldalról. Magyar-

¹² Berta (1998) 258–268.

¹³ Déri (2000) 162.

országban ezzel szemben éppen ellentétes folyamatnak lehetünk szemtanúi: az értékhatárok emelésével a hétköznapi életben előforduló, a lokális közösségi tér társadalmi együttélését leginkább zavaró, így a biztonságérzetet jócskán romboló, kisebb értékhatárra elkövetett vagy elleni bűncselekmények dekriminalizálására figyelhetünk fel. Nehezen hihető, hogy a skandináv országok Európában vezető bűnügyi statisztikájuk ellenére a szubjektív biztonságérzet tekintetében rosszabb helyzetben lennének, mint akár Magyarország. Sokkal inkább a statisztikai szemlélet és a bűnüldözési hatékonyság ellentmondásosságára utalnak az adatok.

„A bűnügyi statisztika leginkább egy vegyeskereskedéshez hasonlítható, ahol sok száz cikk van, az egyiket literre, a másikat méterre, a harmadikat kilóra, a negyediket méterre stb. Azonban hasonló, de mégsem azonos a vegyeskereskedéssel sem, mert itt nincs látencia, másrészt a különböző áruk homogénné tehetők azzal, hogy forintban kifejezhető az egyes árukészlet értéke. [...] Véleményem szerint a statisztikát három részre kell bontanunk: az alacsony látenciájú és a magas látenciájú bűncselekmények elkülönített kimutatására és az olyanokra, melyeknél az állampolgárok feljelentési aktivitása és a bűnüldözők fogadókészsége meglehetősen mértékben »kiegyenlítettnek« mondható.”¹⁴

A statisztikák többszörözését nem látom szükségesnek, akár a látencia szempontjából, vagy bármilyen más aspektusból sem. Nézetem szerint homogenizálni lehet a bűnügyi statisztikát, ehhez viszont őszintén fel kell mérni és arányszámokká kell alakítani azokat a tényezőket, amelyek a bűnüldöző hatóság hatékonysági tényezőit minőségileg befolyásolják. A magas és alacsony látenciájú bűncselekmények közötti megkülönböztetést is feloldaná ez a fajta hatékonysági mérés, mert így kifejeződne, hogy az adott szerv valójában erejéhez képest milyen eredményeket produkál.

A látenciautalások ettől függetlenül elengedhetetlenek, hiszen csak a bűnözési „sötét foltok” feltárással lehet biztos adatok alapján kialakítani a reális bűnözési térképet, és ehhez igazítani a bűnüldözési erőforrásokat, így céltudatosabb, célirányosabb működési stratégiát választani. A nagyobb látenciájú terület a bűnüldözési erők átcsoportosítását, megerősítését, továbbá átszervezését és a rendőrségi szervezet gyors reagálását követelné meg, legfőképpen nem ragaszkodna a hatáskör és az illetékesség piramisjellegű felépítéséhez. Emellett a látenciaadatok jelentős információt árulnának el a lakosság és a bűnüldöző szervek viszonyáról, amelyet a helyi bizalomindexben lehetne megjeleníteni, és a bűnözési statisztikák mellett feltüntetni. A rosszabb bizalomindexszel rendelkező területi egységeknél, településeknél a rendőrség és a lakosság kapcsolatrendszerén is változtatni kell, s ezt éppen annyira fontos követelményként kell szem előtt tartania a rendőri vezetésnek és a helyi önkormányzati irányításnak, mint a statisztikai mutatók javítását.

A lokális bűnügyi helyzet felmérését lényegesen előnyösebbnek tartja Déri Pál is. Ehhez a helyi és területi bűnüldöző hatóságok részére az utóbbi két évtizedben megjelent empirikus kutatások, külföldi minták és kipróbált módszerek tapasztalatai rengeteg értékes muníciót és gyakorlati adalékot szolgáltatnának, így a polgárbarát

14 U6. (2008) 3.

– szolgáltató – szemléletű modell érvényesítése nagyobb szerepet kapna az adott szerv helyi bűnmegelőzési és bűnüldözési munkájában. A lakosságot nem az érdekli, hogy mit mutat a statisztika, hanem az, hogy biztonságban érezheti-e mind a saját, mind a hozzátartozói életét, testi épségét, vagyonát, vagy sem.¹⁵

A mindezt figyelembe véve képzett bűnügyi statisztika közelítene az objektivitáshoz és jobban tükrözné az eredményességet, így ebben a formában már lehetne a hatékonysággal ekvivalens fogalomként kezelni. Jelenleg ugyanis éppen az ellenkezőjéről árulkodik a statisztikai eredményesség, azaz a bűnüldözés „hatékonytalanságát” szemlélteti.

Összegzés helyett

Dominánsan a rendőrség működési hatékonysága és társadalmi rendeltetése nem egyszerűsíthető le a statisztikai mutatószámokra. Az erre való redukálás hipokrita módon megfogható, egzakt eszközökkel olyan elvont hatékonysági igényt akar kielégíteni, amely a kriminológiai kutatások szerint legkevésbé befolyásolható a konkrét bűnüldözési adatokkal, azaz akár a felderítési eredményességgel vagy a regisztrált bűnözéssel.

Elrugaszkodva a mérőszámok mindenhatóságának világától, a bűnüldözés hatékonyságának is teljesen új elméleti és eszmei alapot kell teremteni, hiszen az emberek vélekedését és viselkedését az élet más területein is sokkal inkább az határozza meg, hogy milyen a szereplők egységes és meggyőződéses hitrendszere. Gondoljunk csak a tőzsde és a pénzvilág működésére, ahol a pszichológiai effektusok olykor könnyedén felülírják az adott pénzügyi helyzet objektív mutatóit.

Valójában a hatékonyság fogalmának eme téves értelmezése miatt tapasztalhatja úgy az állampolgár, hogy a bűnüldöző hatóság igyekszik idejekorán kiküszöbölni az eleve eredménytelennek tűnő nyomozásokat. Úgy tűnhet, hogy a hatóság csak olyan esetben mozgósítja kevéske kapacitását, ha biztosnak tűnik számára az „eredményesség”. Így a rendőrség munkájával szemben felmerül a közösség bizalomvesztése, kétségei támadhatnak az egész eljárás értelmét, hasznát, így hatékonyságát illetően is. Az „eredménycentrikus” modell dominanciájával logikusan összefügg a törvénysértő eljárások és szakmai hibáktól nyüzsgő nyomozások lefolytatásainak elszaporodása. A törvényesség érvényesülésére ugyancsak hátrányosan hat a nyomozó hatóság aktuális hatásköri és illetékességi szabályozása, továbbá a nyomozó hatóság és az ügyészség alkotmányos és büntetőeljárás kapcsolattrendszere.¹⁶

A rendőrség nyomozó hatósága, amellet hogy nem decentralizált, illetve nem közösségi rendőrségi modell formájában működik, ráadásul még a statisztikai számok fényében sem hatékony. A közösségi rendőrség filozófiájának gyakorlatba való átültetése nélkül is jelentős „hatékonyságjavulás” – a lakossági bizalomindex, vagyis a biztonságérzet növekedése – lenne elérhető, ha a bűnüldözés jelenlegi hatásköri és illetékességi rendszerét ésszerűsíteniék, és szervezetlokalizálási szükségyszerűségét felismernék.

¹⁵ Uő. (2000) 31.

¹⁶ Gecse (2010) 73–74.

Ehhez viszont a bűnüldözéssel szembeni új eredményességi elvárásrendszer kimunkálására van szükség, amelyben már megjelenéne olyan tényezők is, amelyek az előzőekben kifejtett „valódi hatékonyságot” tárnák elénk.

IRODALOMJEGYZÉK

- Berta Attila r. dandártábornok, Tolna megyei rendőrfőkapitány előadása (1998): A régió tudományos életének befolyása a rendőrség mindennapi munkájára. In: Lévai Miklós (szerk.): *A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában*. A II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga. (Szekszárd, 1996. október 4–5.) Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság.
- Braga, A. A. (2005): Policing Crime in Hot Spots. In: Welsh–Farrington (eds.): *Preventing Crime-What Works for Children, Offenders, Victims and Places*. Dordrecht, Springer Netherlands.
- Borbíró Andrea (2009): A kriminálpolitika hatékonysága. In: *Kriminológiai Közlemények Különkiadása*. VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Magyar Kriminológiai Társaság, Miskolc, Bíbor Kiadó.
- Budaházi Árpád – Gergi-Horgos Livia (2012): *Büntető eljárásjogi alapismeretek. Tansegédlet*. Budapest, NKE Rendészettudományi Kar.
- Christián László (2010): Mai magyar rendészet. In: *Rendészeti Szemle*, 58. évf. 5. sz. 6–21.
- Dános Valér (1992): Mérföldő-e a rendőri munka hatékonysága? In: *Rendészeti Szemle*, 30. évf. 4. sz. 40–47.
- Dános Valér (1996): Rendőrség és közvélemény. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 5–26.
- Déri Pál (1996): Hozzájárulás Szikinger István és Dános Valér előadásaihoz. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 51.
- Déri Pál (2000): *A bűnözési statisztika és a valóság*. Budapest, BM Kiadó.
- Déri Pál (2008): *A bűnügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa*. 3. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához. Budapest.
- Farkas Ákos (1998): A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának alapkérdései. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós: *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Finszter Géza (1993): *A rendőrség és a közbiztonság – Kelet-európai tapasztalatok. Társadalmi változások, bűnözés és rendészet*. Nemzetközi Konferencia. (Budapest, 1992. június 1–4.) Budapest, Belügyminisztérium Rendészeti Kutató Intézet, ELTE.
- Gecse Gábor (2010): Néhány gondolat a Magyar Köztársaság rendészeti stratégiájának tervezetéről. In: *Belügyi Szemle*, 58. évf. 7–8. sz. 71–83.
- Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (1998): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Irk Ferenc (2013): Teljesítmény és biztonság viszonya a kockázattársadalom szervezeteinek működésében. Makrokriminológiai megközelítés. In: *Kriminológiai Tanulmányok*, 50. kötet, 207–224.
- Kaló József (1994): Az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika néhány jellemző vonása. In: *Rendészeti Szemle*, 32. évf. 6. sz. 21–29.
- Katona Géza (2006): *A bűnügyi statisztika és a bűnügyi tudományok fejlődése. Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére*. Budapest, ELTE Állam- és Jogi Tudományi Kar.
- Korinek László (1995): *Félelem a bűnözéstől*. Budapest, KJK.
- Ligeti Miklós (2008): Gondolatok a rendszerváltás utáni magyar rendőrségről. In: *Rendészeti Szemle*, 56. évf. 7–8. sz. 132–152.
- Lőrincz Lajos (szerk.) (2009): *Eredményesség és eredménytelenség a közigazgatásban*. Budapest, MTA Jogi Tudományi Intézet.

- Németh Zsolt (2013): A számháború vége? Statisztika, a valóság és a rendőrség. In: *Belügyi Szemle*, 61. évf. 4. sz. 5–12.
- Sherman, L. W. – Eck, J. J.(2001): Policing for Crime Prevention. In L. W. Sherman, D. P. Farrington, B. C. Welsh and D. L. MacKenzie (eds.): *Evidence-Based Crime Prevention*. London and New York, Routledge.
- Szikinger István (1996): A rendőrség és a közvélemény. In: *Kriminológiai Közlemények*, 54. sz. 26–45.
- Szikinger István (2010): Elképzelések a magyar rendőrség jogállami átalakítására. In: *Belügyi Szemle*, 58. évf. 7–8. sz. 43–70.
- Vass Kálmán (1985): A nyomozó szervek büntetőeljárás-jogi tevékenységének mennyiségi értékelése. In: *Belügyi Szemle*, 23. évf. 8. sz. 20–26.

SUMMARY

Efficient or effective the criminal investigation

VÁRI Vince

The statistical view deduces the efficiency of criminal investigation from the homogeneous result of data obtained from the certain crimes. It is seized from a structured and measurable dimension, it neither represents the characteristics of cases nor the time and energy devoted to it, nor the conditions of authority. The hierarchic and rigid nature of sphere of authority and competence rules do not appear in the evaluation of efficiency. The „ability” of criminal investigation measured by such principles, as a performance indicator, cannot be a determinant of diagnosing effectiveness, it is a complete dead-end to overestimate it, its deductions can be misunderstood.

